

УДК 349.2

*М. М. Макаренко**здобувач**Науково-дослідного інституту публічного права*

МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ МЕТОДІВ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Із розширенням сфери діяльності правоохоронної системи, її реформуванням відповідно до цілей Європейської інтеграції, ускладненням криміногенної ситуації, поглибленням розподілу праці правоохоронців за функціональними і посадовими ознаками, набуває все більшого значення управління і організація праці в правоохоронних органах. Цим зумовлюється необхідність пошуку нових та удосконалення існуючих методів підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів. Одним із чинників, що визначають активне виконання професійних завдань, є застосування саме економічних методів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кількість наукових праць з дослідження питань економічних методів управлінської діяльності – досить значна. Це роботи таких авторів, як: М. В. Афанасьєва, Т. А. Городня, М. І. Ануфрієва, О. М. Бандурки, В. В. Жернакова, Л. Ю. Бугрова, В. І. Барко, Васильченка В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. С. П. Бочарової, В. О. Мец, В. Л. Васильєва, І. В. Жданової, Л. І. Шваб, О. В. Землянської, Р. Гріфіна, А. А. Мазаракі, В. М. Толкунова, С. О. Іванова, К. М. Гусова та інших.

Невирішені раніше проблеми. Незважаючи на визначення пріоритету держави щодо реформування правоохоронної системи та відповідності її європейським стандартам, а також на відносно значний період функціонування Національної поліції, можна констатувати значну кількість проблем правового регулювання грошового забезпечення поліцейських. Зокрема, мова йде про відсутність законодавчого закріплення дефініції «грошове забезпечення». Зазначене не сприяє правильному й однозначному розумінні цього правового явища, а також негативно впливає на правозастосовну практику. Разом з цим зазначено, що основний нормативно-правовий акт діяльності Національної поліції, який визначає її правовий статус та засади функціонування, майже не регламентує навіть загальні засади здійснення грошового забезпечення поліцейських.

Метою даної статті є обґрунтований аналіз місця та ролі економічних методів у діяльності Національної поліції, окреслення проблем їх реалізації та пропонування шляхів вирішення.

Виклад основного матеріалу. Економічні методи – це система економічних важелів і заходів, за

допомогою яких здійснюється вплив на керовані об'єкти з метою досягнення поставленої мети і забезпечення єдності інтересів суспільства, підприємства та окремих працівників [1].

Інший підхід визначає, що економічними є методи управління, що ґрунтуються на врахуванні особистих і колективних економічних інтересів і відповідальності. Такі методи іноді називають економічно заохочувальними. Вони мають за мету економічне зацікавлення окремих суб'єктів у розвитку різноманітних напрямків формування та використання ресурсів праці [2].

А. Г. Гончар акцентує увагу на важливому значенні економічних методів та вказує на те, що поліція у процесі її фінансового забезпечення вступає в особливий вид правовідносин – фінансові правовідносини, що зумовлено її участю в розподілі коштів Державного бюджету, а також акумуляції грошових коштів, що надходять з інших джерел. Фінансове забезпечення діяльності Національної поліції України в адміністративно-правовому аспекті можна визначити як процес розподілу бюджетних коштів, а також надходження та використання фінансових ресурсів з інших, не заборонених законодавством джерел, в обсягах, необхідних для оплати праці, медичного, санаторно-курортного, пенсійного, житлового та інших видів соціального забезпечення поліцейських та, у встановлених випадках, членів їх сім'ї [3].

На думку Л. І. Нечаюка та Н. О. Телеша, у результаті підвищення дієвості економічних важелів і стимулів формуються такі умови, в яких трудові колективи та їх члени спонукаються до ефективної роботи не стільки через адміністративний вплив (накази, директиви, вказівки), а скільки через економічне стимулювання. На основі економічних методів управління розвиваються й стають ефективнішими організаційно-адміністративні й соціально-психологічні методи, підвищуються професіоналізм і культура їх застосування [4].

Економічні методи, з точки зору Г. В. Андрєвої, є одним із чинників, що визначають активне виконання професійних завдань та визначають мотивацію працівників до служби. Важливою умовою успішної діяльності правоохоронної системи, автор виділяє зацікавлену участь всього особового складу органів та підрозділів у підвищенні результативності та якості праці. У зв'язку із цим, набуває особливого значення дослідження

трудова мотивація як ключового елементу економічних методів, що дозволить забезпечити єдність особистої мети правоохоронців та мети всієї правоохоронної системи [5].

Схожої позиції дотримуються й інші науковці Ключко А. М., Собина В. О. та Христенко К. М., які вказують, що мотивація персоналу є ключовим аспектом забезпечення ефективної та законної діяльності будь-якого трудового колективу. Національна поліція України у цьому контексті не є виключенням, більше того поліцейські потребують додаткових економічних стимулів з огляду на особливий характер проходження їх служби. Незважаючи на прогресивне реформування Національної поліції, зокрема у сфері мотивації персоналу, все одно наявні певні проблемні питання, які потребують проведення комплексних досліджень у напрямку вдосконалення управління персоналом загалом та його економічної мотивації до праці зокрема [6].

Не вдаючись до детального аналізу змісту мотивації та мотиваційного процесу, необхідно зосередити увагу на окремих мотивах та стимулах як головних рушіях мотивації, які застосовуються або можуть бути застосовані в поліції. Так, мотиви умовно можна поділити на матеріальні та нематеріальні. До матеріальних стимулів у поліції по суті можна віднести грошове забезпечення поліцейських та премії. Останні за законодавством віднесені до складу грошового забезпечення, однак, з точки зору мотивації, є самостійним чинником, адже залежать від результатів службової діяльності поліцейського. До нематеріальних мотивів у поліції необхідно віднести формування здорового клімату в підрозділі та формування самоповаги поліцейського [7].

На практиці найбільш часто в якості економічних методів застосовують матеріальне стимулювання у вигляді заробітної плати та її постійного підвищення у разі високої продуктивності праці, премії, доплати за інтенсивність праці та інших форм додаткової оплати, а також запровадження соціального пакету у вигляді оплати проїзду, навчання, лікування, виплати матеріальної допомоги, різноманітних страхових послуг, безвідсоткового кредитування, спецодягу тощо.

Методичними рекомендаціями щодо організації матеріального стимулювання праці працівників підприємств і організацій, затверджених наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29.01.2003 № 23, матеріальне стимулювання праці визначено як засіб забезпечення матеріальних потреб працюючих у залежності від результатів їх колективної та індивідуальної праці через систему законодавчих, нормативних, економічних, соціальних та організаційних чинників і заходів, пов'язаних з виробництвом [8].

Служба у Національній поліції є різновидом трудової діяльності та напрямом реалізації права громадян України на працю, закріпленим ст. 43 Конституції України [9]. Основними засобами забезпечення ефективної діяльності працівників поліції є формування дієвої системи матеріального та морального стимулювання і забезпечення надійного механізму їх реалізації. До основного елементу матеріального стимулювання відноситься грошове забезпечення поліцейських, що здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про Національну поліцію» [10] та постанови Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» від 11.11.2015 № 98 [11].

Поняття «грошове забезпечення поліцейських» законодавчо не визначено. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про оплату праці» [12] заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу. Крім того, визначення заробітної плати міститься у ст. 1 Конвенції про захист заробітної плати № 95 [13]: де під нею розуміють «незалежно від назви й методу обчислення, будь-яку винагороду або заробіток, які можуть бути обчислені в грошах, і встановлені угодою або національним законодавством, що їх роботодавець повинен заплатити, на підставі письмового або усного договору про наймання послуг, працівникові за працю, яку виконано, чи має бути виконано, або за послуги, котрі надано, чи має бути надано». У юридичній літературі «грошове забезпечення працівників правоохоронних органів» розглядають як щомісячну винагороду, яка надається поліцейським і є альтернативою заробітної плати.

Науковці виділяють загальні та спеціальні ознаки, які притаманні грошовому забезпеченню поліцейських. До його загальних ознак відносяться: винагорода за працю; така винагорода може бути як основною, так і додатковою; її розмір та умови оплати визначаються нормативно. О. В. Лавріненко спеціальними ознаками грошового забезпечення поліцейських називає: оплату за виконання працівником службової функції; оплату відповідно до особистого трудового внеску і якості праці; оплату за заздалегідь визначеними умовами і не нижче встановленого держаного мінімуму; оплату, що має гарантований характер [14].

Значення грошового забезпечення поліцейських визначається його завданнями та функціями. Так, до завдань грошового забезпечення доцільно віднести: забезпечення достатніх та належних матеріальних умов для життя та відпочинку поліцейських; диференціацію умов і характеру праці; комплектування якісного особового

складу органів поліції; стимулювання праці; компенсування фізичних та інтелектуальних затрат; профілактику службових правопорушень, особливо тих, які вчинюються з корисливою метою. До функцій грошового забезпечення відносимо відтворювальну, яка полягає у відновленні здатності працівника органів поліції до виконання службових завдань; стимулюючу, тобто спрямовану на підвищення продуктивності й ефективності службово-трудова діяльності. Вона знаходить відображення у встановленні певного рівня оплати праці залежно від кількості, якості, швидкості, продуктивності, тобто результативності службово-трудова діяльності; регулятивну, сутність якої полягає у тому, що вона впливає на співвідношення між попитом та пропозицією робочої сили, на формування персоналу, чисельність персоналу органів поліції і рівень його зайнятості [15].

У статті 94 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено, що поліцейські отримують грошове забезпечення, розмір якого визначається залежно від посади, спеціального звання, строку служби в поліції, інтенсивності та умов служби, кваліфікації, наявності наукового ступеня або вченого звання. Положеннями зазначеної статті передбачено, що грошове забезпечення поліцейських індексується відповідно до закону.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» визначає, що грошове забезпечення поліцейських складається з посадового окладу, окладу за спеціальним званням, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, які мають постійний характер), премії та одноразових додаткових видів грошового забезпечення.

Кабінет Міністрів України затвердив схеми окладів та надав право встановлювати їх керівникам органів, закладів та установ Національної поліції в межах, затверджених для асигнувань на грошове забезпечення. Також, керівники уповноважені здійснювати преміювання поліцейських відповідно до їх особистого внеску в загальний результат служби та надавати поліцейським матеріальну допомогу для оздоровлення в розмірі посадового окладу в межах асигнувань на грошове забезпечення, передбачених у державному бюджеті для утримання Національної поліції.

Вважаємо, що здійснення нормативно-правового регулювання грошового забезпечення поліцейських постановою Кабінету Міністрів України є прямим порушенням ч. 2 ст. 94 Закону України «Про Національну поліцію», у якій чітко закріплено, що порядок виплати грошового забезпечення поліцейським визначає Міністр внутрішніх справ України. У цьому випадку законодавець встановив заборону щодо здійснення правового регулювання цього питання іншими суб'єктами, у

тому числі Кабінетом Міністрів України. При цьому в Законі України «Про Національну поліцію» відсутні згадки про повноваження Кабінету Міністрів України щодо встановлення повноважень у сфері грошового забезпечення поліцейських. Лише в ч. 7 ст. 67 вказаного закону встановлено, що грошове забезпечення поліцейських, зарахованих у розпорядження, здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Такий порядок виплати грошового забезпечення поліцейських затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 14.09.2016 № 623 [16].

Підкреслимо, що зазначений недолік правового регулювання грошового забезпечення поліцейських не є єдиним. Його існування, як і більшості таких недоліків, пов'язане з неналежною правовою регламентацією грошового забезпечення поліцейських нарівні основного нормативно-правового акта, який визначає як правовий статус поліцейських, так і засади функціонування органів Національної поліції взагалі.

На сьогодні можна констатувати значну кількість проблем правового регулювання грошового забезпечення поліцейських. По-перше, мова йде про відсутність законодавчого закріплення як терміна «грошове забезпечення», так і терміна «грошове забезпечення поліцейських», що не сприяє правильності й однаковості розуміння цього правового явища всіма зацікавленими особами, негативно впливає на правозастосовну практику. По-друге, Закон України «Про національну поліцію» майже не регламентує навіть загальні засади здійснення грошового забезпечення поліцейських. Цю сферу врегульовано численними адміністративними актами, застосування яких не відповідає приписам як наведеного закону, так і іншого національного законодавства. На думку С. М. Бортника, розв'язання наведеної проблеми вимагає значного доопрацювання ст. 94 Закону України «Про Національну поліцію», у якій мають бути закріплені положення щодо конкретних складників грошового забезпечення поліцейських, а також розмірів усіх виплат і надбавок [17].

Висновки. Підводячи підсумки, резюмуємо, що економічними методами у діяльності Національної поліції є способи (тобто сукупність засобів та їх елементів) за допомогою яких здійснюється вплив на працівників, з урахуванням їх особистих економічних інтересів, з метою успішної роботи всього правоохоронного органу, ефективного виконання службових обов'язків кожним працівником та забезпечення виконання завдань, покладених на Національну поліцію. Нами визначено, що економічні методи є одними із чинників, що визначають активне виконання професійних завдань та визначають мотивацію працівників поліції до їх служби, основними елементами якої є матеріальні, тобто грошове забезпечення поліцей-

ських. У той же час, досліджено, що, незважаючи на відносно значний період функціонування Національної поліції, можна констатувати значну кількість проблем правового регулювання грошового забезпечення поліцейських. Зокрема, мова йде про відсутність законодавчого закріплення дефініції «грошове забезпечення». Зазначене не сприяє правильному й однозначному розумінню цього правового явища, а також негативно впливає на правозастосовну практику. Разом з цим зазначено, що основний нормативно-правовий акт діяльності Національної поліції, який визначає її правовий статус та засади функціонування, майже не регламентує навіть загальні засади здійснення грошового забезпечення поліцейських. Цю сферу врегульовано адміністративними актами, застосування яких, як ми вже зазначали, не відповідає положенням вказаного закону. Вирішення окреслених проблем реалізації економічних методів у діяльності поліції потребує доопрацювання норм Закону України «Про Національну поліцію», а також визначення понять, якими оперує законодавець та зменшення кількості термінів для позначення одного і того ж явища.

Література

1. Менеджмент: Підручник / Стадник В. В., Йохна М. А. К.: Академвидав, 2010. 472 с.
2. Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грیشнова О. А., Керб Л. П. Управління трудовим потенціалом. Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005. 403 с. URL: <https://buklib.net/books/30339/>
3. Гончар А. Г. Види фінансування і матеріально-технічного забезпечення Національної поліції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 3/201. С. 104–108.
4. Нечаюк Л. І., Телеш Н. О. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 348 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/nechauk.htm.
5. Андреева Т. В. Трудова мотивація правоохоронців як Об'єкт управління в ОВС України. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/10/7-12_no-4_vol-27_2008_UKR.pdf.
6. Ключко А. М., Собина В. О. та Христенко К. М. Проблемні питання мотивації персоналу в органах Національної поліції. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7775/1/ilovepdf_com-266-273.pdf.
7. Швець Д. В. Мотивація як засіб підвищення професійності в національній поліції. *Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення*. 2017. С. 58–60. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jYi3N86iMJMJ:univd.edu.ua/science-issue/issue/2487+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>.
8. Методичні рекомендації щодо організації матеріального стимулювання праці працівників підприємств і організацій. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29.01.2003. № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023203-03/conv#Text>.
9. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. ст. 141.
10. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року, № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40-41. ст. 379.
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» від 11.11.2015 № 988. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/248668490>.
12. Закон України «Про оплату праці». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1995. № 17. ст. 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
13. Конвенція про захист заробітної плати № 95. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_146#Text.
14. Лавриненко О. Правовое регулирование приема на службу в органы внутренних дел Украины : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Х., 1998. 204 с.
15. Музичук О. М. Сутність та особливості грошового забезпечення персоналу ОВС. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 37. С. 384–389. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2007_37_60.
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.09.2016. № 623 «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення поліцейських, зарахованих у розпорядження». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/623-2016-%D0%BF#Text>.
17. Бортник С. М. Проблеми правового регулювання грошового забезпечення поліцейських. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. С. 133–137. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hSMxCXnZJogJ:dspace.univd.edu.ua/xmliui/bitstream/handle/123456789/5490/Problem%2520pravovoho%2520rehuliuvannia%2520hroshovo%2520zabezpechennia%2520politseiskyh_Bortnyk_2017.pdf%3Fsequence%3D1%26isAllowed%3Dy+&cd=7&hl=ru&ct=clnk&gl=ua.

Анотація

Макаренко М. М. Місце та значення економічних методів у діяльності Національної поліції України. – Стаття.

У статті проаналізовано наукові підходи дефініції «економічні методи», визначено їх роль, місце та значення у діяльності поліції. Звернено увагу, що економічні методи є одними із чинників, що визначають активне виконання професійних завдань та визначають мотивацію працівників поліції до їх служби, основним елементом яких є матеріальні чинники, тобто грошове забезпечення поліцейських. Констатовано значну кількість проблем правового регулювання грошового забезпечення поліцейських та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: економічні методи, мотивацію працівників поліції, грошове забезпечення.

Аннотация

Макаренко М. М. Место и значение экономических методов в деятельности Национальной полиции Украины. – Статья.

В статье проанализированы научные подходы дефиниции «экономические методы», определены их роль, место и значение в деятельности полиции. Обращено внимание, что экономические методы являются одними из факторов, определяющих активное выполнение профессиональных задач и определяют мотивацию сотрудников полиции к их службе, основным элементом которых являются материальные факторы, то есть денежное обеспечение полицейских. Констатировано значительное количество проблем правового регулиро-

вания денежного обеспечения полицейских и предложены пути их решения.

Ключевые слова: экономические методы, мотивацию работников полиции, денежное довольствие.

Summary

Makarenko M. M. The place and importance of economic methods in the activities of the National Police of Ukraine. – Article.

The article analyzes the scientific approaches to the definition of «economic methods», identifies their role,

place and importance in policing. Attention is drawn to the fact that economic methods are one of the factors that determine the active performance of professional tasks and determine the motivation of police officers to their service, the main element of which are material factors, ie financial security of police officers. A significant number of problems of legal regulation of police officers' financial support were stated and ways of their solution were suggested.

Key words: economic methods, motivation of police officers, financial support.